شينجياڭنىڭ تاعدىرى باستان ـ اياق ۇلى وتانىمەن بىتە قايناسقان

(باسى 1 ـ بەتتە)

تاريحتى بۇرمالاۋعا كەلمەيدى، فاكتىنى تەرىسكە شىعارۋعا كەلمەيدى. حان داۋىرىنەن باستاپ، شينجياڭ ٴوڭىرى جۇڭگو كارتاسىنىڭ ٴبىر بولىگىنە رەسمي اينالدى. جۇڭگو ٴبىر تۇتاس كوپ ۇلتتى مەملەكەتتىڭ تاريحي بىرتىندەپ وزگەرۋى بارىسىندا، شينجياڭداعى ٴار ۇلت حالقى بۇكىل ەل حالقىمەن بىرگە جۇڭگونىڭ ۇلان ـ بايتاق شەكارا ٴوڭىرىن بىرگە اشتى، كوپ نەگىزدى ٴبىر تۇلعالى جۇڭحۋا ۇلتتى ۇلى شاڭىراعىن بىرگە قالىپتاستىردى. نەشە مىڭ جىلدىق تاريح شينجياڭ جۇڭگونىڭ قاسيەتتى تەرريتورياسىنىڭ ايرىلماس ٴبىر بولىگى ەكەندىگىن تالاسسىز دالەلدەدى. جۇڭگو تاريحىندا شينجياڭ ەجەلدەن "شىعىس تۇركستان" ەمەس، ايتىلمىش "شىعىس تۇركستان مەملەكەتى" تىپتەن بولعان ەمەس. اتالمىش «شىعىس تۇركستان» ساندىراعى شەكارا ٴسىرتى ـ ىشىندەگى ۇلتتىق بولشەكتەۋشى كۇشتەردىڭ، شەتەلدەگى جۇڭگوعا قارسى كۇشتەردىڭ جۇڭگونى بولشەكتەۋگە، ىدىراتۋعا ۇرىنۋىنىڭ ساياسي قۇرالى مەن ارەكەت باعدارلاماسىنا اينالدى.

تاريحتىڭ ٴدۇربىسىن قولعا الىپ، تاريح كوشىنە قايتىپ ىجداعاتپەن باقىلاعاندا عانا، ٴىستىڭ شىن سىرىن ايقىن كورۋگە بولادى. تاريحتا ۇيعۇر ۇلتىنىڭ اتا ـ بابالارى تۇرىكتەر جاعىنان قۋدالاندى، ۇيعۇرلار تۇرىكتەردىڭ ۇرپاعى تىپتەن ەمەس، ٴىشىنارا ادامداردىڭ تۇرىك تىلىندە سويلەيتىن ۇلتتاردىڭ بارلىعىن تۇرىكتەر دەپ اتاۋىنىڭ جات نيەتتەن تۋعاندىعى بەسەنەدەن بەلگىلى. ٴىس جۇزىندە، ۇيعۇر ۇلتى ۇزاق ۋاقىت قونىس اۋدارۋ، توعىسۋ ارقىلى قالىپتاسقان، ۇيعۇر ۇلتىن قامتىعان شينجياڭداعى ۇلتتار جۇڭحۋا ۇلتى شاڭىراعىنىڭ تامىرلاس مۇشەلەرى. شينجياڭ كوپ مادەنيەت، كوپ ٴدىن قاتار ٴومىر سۇرگەن ٴوڭىر، ۇلتتاردىڭ مادەنيەتى جۇڭحۋا مادەنيەتىنىڭ قۇشاعىندا جەتىلىپ دامىعان، ٴىسلام ٴدىنى ۇيعۇر ۇلتىنىڭ تۋمىسىنان سەنگەن ٴدىن ەمەس ٴارى بىردەن ـ ٴبىر سەنگەن ٴدىن دە ەمەس، ٴبىر نەمەسە ەكى ٴدىندى نەگىز ەتىپ، كوپ ٴدىننىڭ قاتار ٴومىر ٴسۇرۋى — شينجياڭداعى ٴدىن جاعدايىنىڭ تاريحي ەرەكشەلىگى، توعىسىپ، قاتار ٴومىر ٴسۇرۋ عانا — شينجياڭداعى دىندەر قارىم ـ قاتىناسىنىڭ نەگىزگى اعىمى.

كەزەكتە شينجياڭنىڭ ەكونوميكاسى ٴۇرتىس دامىپ، قوعامى جاراسىمدى، ورنىقتى بولدى، حالىق تۇرمىسى ۇزدىكسىز جاقسارىپ، مادەنيەتى بۇرىن بولىپ كورمەگەن دارەجەدە گۇلدەنىپ ـ كوركەيدى، ٴدىن تاتۋ ـ ٴتاتتى بەرەكەلى بولدى، ٴار ۇلت حالقى انارداي دانىندەي تىعىز ىنتىماقتاستى، تاريحتا ەڭ جاقسى گۇلدەنىپ ـ كوركەيۋ، داموۋ مەزگىلىندە تۇر. تيانشاننىڭ قاراعايلارى تامىرلاس، ٴار ۇلت حالقى جۇرەكتەس. ۇلتتار ىنتىماعىن كۇشەيتۋ، وتاننىڭ تۇتاستىعىن قورعاۋ، ۇلتتىق بولشەكتەۋشىلىككە قارسى تۇرۋ — شينجياڭداعى ٴار ۇلت حالقىنىڭ جالپى بەتتىك ورتاق تانىمى جانە سانالى ارەكەتى. شەكارا سىرتىنداعى جاۋ كۇشتەر مەن "ٴۇش ٴتۇرلى كۇش" تاريحتى ويدان قۇراستىرىپ، شىندىقتى بۇرمالادى، ولاردىڭ ىستەگەن ىستەرى تاريح اعىمىنا قارسى كەلىپ، شينجياڭداعى ٴار ۇلت حالقىنىڭ ٴتۇبىرلى مۇددەسىنە زيان جەتكىزدى، مۇنىڭ تاريح جانە حالىق تاراپىنان تاستاندى ەتىلەتىندىگى داۋسىز.

"ٴبىزدىڭ شينجياڭ جاقسى جەر، ۇلتتار ىنتىماعىنىڭ بەرەكەلى شاڭىراعى". شينجياڭ شينجياڭداعى ٴار ۇلت حالقىنا ٴتان، تۇتاس جۇڭحۋا ۇلتىنا ٴتان. شينجياڭعا قاتىستى تاريحي ماسەلەلەردى دۇرىس تانىپ، جۇڭحۋا ۇلتى ورتاق تۇلعا تانىمىن شىنايى بەرىك ورناتىپ، ٴار ۇلت حالقىنىڭ ىنتىماقتاسا كۇرەس جۇرگىزەتىن ايىندى كۇش ـ قۋاتىن ۇيىستىراتىن بولساق، شينجياڭنىڭ ەرتەڭى، ٴسوز جوق، اناعۇرلىم تاماشا بولادى.

(شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ 7 ـ ايدىڭ 21 ـ كۇنى بەيجيڭنەن بەرگەن حابارى)

(باسى 1 ـ بەتتە)

قار ـ مۇز سپورتى، ەكسپەديتسيا، دەنە شىنىقتىرۋ، سەيىل ـ سەرۋەن جاساپ دەمالۋ سىندى كوپ كاسىپ قالىبى ٴبىر تۇلعاندىرىلعان ەرەكشە شاعىن قالاشىق ۇلكەن نانشان حالىقارالىق ساياحات ٴوڭىرىنىڭ ساياحات مازمۇنىن بايىتتى.

ٴۇرىمجى اۋداندىق پارتكوم ۇگىت ٴبولىمى اقپارات ورتالىعىنىڭ جاۋاپتىسى نان حاي تىلشىگە بىلاي دەدى: بۇرىنداري ساياحاتشىلار ۇلكەن نانشان حالىقارالىق ساياحات ورىنىنە بارىپ سەرۋەندەيتىن، ايتسە دە قىستا شاڭعى تەۋىپ، جازدا كورىنىس تاماشالاپ، ودان كەيىن تاماقتانىپ قايتىپ كەتۋشى ەدى. قازىر ەرەكشە شاعىن قالاشىقتا تاماشالاۋ، سەيىلدەۋ، كۇتىنۋ، زات ساتىپ الۋ سياقتى كوپ كاسىپ قالىبىنداعى ساياحات ۇلگىسى ساياحاتشىلاردى باۋراۋمەن بىرگە كورىنىس ٴوڭىرىنىڭ "ٴبىر ماۋسىم ساياحاتىن" "ٴتورت ماۋسىم ساياحاتى"نا اينالدىردى.

"تابىۋ قيىن بولۋ"دان "بار الاپتان تابۋ"عا دەيىن، "لاس، بىلىقىقان، ناشار، از، شەتكەرى" بولۋدان "مادەنيەتتى، تازا، تاماشا، كوپ، ەرەكشە" بولۋعا دەيىن، وسى 2 جىلدا، ۇلكەن نانشان حالىقارالىق ساياحات وڭىرىندەگى ساياحاتشىلار دارەتحاناسىنىڭ بەينەسىندە زور جاقسارۋ بولدى. سۋمەن شايىلاتىن 70 نەشە الەۋمەتتىك دارەتحانا جاراتىلىستىق كورىنىسپەن جانە الەۋمەتتىك قىزمەت وتەۋ سەيىل ـ سەرۋەن قۇرىلعىلارىمەن توعىستى، 340 نەشە وتباسىنىڭ بەلگىلى ونىمدىلىككە يە شارۋالار (مالشىلار) شاتتىعى ساياحاتشىلاردى قابىلداۋ ٴتۇيىنى دە ٴۇيى ىشىندەگى سۋمەن شايىلاتىن دارەتحانا سالۋدى ورىندادى.

■ تۇنىق سۋ، جاسىل تاۋ "ەكولوگيالىق پايدا" جەتكىزدى

ۇلكەن نانشان حالىقارالىق ساياحات وڭىرىندە ساياحات بايلىعىنىڭ جالپى مولشەرى مول، تۇرلەرى كوپ، ساپالى، تۇنىق سۋ مەن جاسىل تاۋ — باعالى بايلىق قالاي جۇزەگە اسادى؟

ٴۇرىمجى اۋدانى جاسىل دامۋ، جوعارى ساپالى دامۋ تالابىن مىقتاپ ۇگەرىپ، ەكولوگيالىق ورتانى قورعاۋدىڭ ەڭ قاتاڭ ٴتۇزىمىن اتقارىپ، ٴتۇرلى قۇرىلىس نىساندارىنىڭ ورتاعا ىقپالىن باعالاۋ ٴتۇزىمىن جانە اۋدان كولەمىندەگى بەكىتىلگەن ٴتۇرلى جوبالداعى قۇرىلىس سالۋعا تيىم سالۋ ٴوڭىرى، قۇرىلىس سالۋدى شەكتەۋ ٴوڭىرى تالابىن قاتاڭ اتقارىپ، مەملەكەتتىك ورتانى قورعاۋ ساياساتىنا ۇيلەسپەيتىن بارلىق نىسانداردى باتىل تەكسەرىپ بەكىتپەدى.

كەن بايلىعىن جەكەلەي قازۋ، بەتالدى اشۋ جانە ۇرلاپ قازۋ ارەكەتىنەن ساقتانۋ ٴۇشىن، بۇل اۋدان كومىر كەندى زاڭ بويىنشا جابۋدان تىس، جىل سايىن ارناۋلى قارجى شىعارىپ، كورىنىس اۋماعىندا كەزەكشىلىك وتەۋ ٴتۇيىنىن قۇرىپ، ادام شىعارىپ 24 ساعات كەزەكشىلىك ىستەدى. قازىر وسى اۋدان قورشاعان ورتانى قورعاۋدىڭ ٴۇش دارەجەلى تورىكوزدەندىرىپ باسقارۋ جۇيەسىن ورناتىپ، "ۇلكەن قورشاعان ورتانى قورعاۋ"دىڭ قىزمەت جاعدايىن العاشقى قادامدا قالىپتاستىردى.

ٴۇرىمجى اۋدانى "نانشاننىڭ بارلىق جەرى كورىنىس اۋماعى" دەگەن ۇستانىم ورناتىپ، جوعارى باستامادا جوسپارلاپ، جوعارى ولشەمدە جوبالاپ، جوعارى ساپادا قۇرىپ، 6 اۋىل (قالاشىق) ٴبىر تۇتاس جوسپارلاپ، الۋان گۇلدەردى ٴبىر تۇتاس ەكتى: يۇڭفىڭ قالاشىعىندا قىشى گۇلى جايقالا اشىلدى، دۇڭشۋان قىستاعىندا لانشياڭجيە تەربەلدى، پيڭشيلياڭ قىستاعىندا پارسى كۇرەڭكەيى اشىلدى... قۇلپىرعاندا كوز تارتاتىن "گۇلگە ورانعان نانشان" ۇلكەن نانشان حالىقارالىق ساياحات ٴوڭىرىنىڭ تۇنىق سۋ، جاسىل تاۋىنىڭ كوركىنە كورىك قوستى.

شىنار اعاشىن ەكسەڭ، سامۇرىق كەلىپ قوناقتايدى. اسپاننان جۇلدىز جاينايتىن، تاۋى جاسىل، سۋى تۇنىق، گۇلدەرىنىڭ حوش ٴيىسى اڭقىعان ۇلكەن نانشان حالىقارالىق ساياحات ٴوڭىرى ساياحاتشىلاردى وزىنە ۇزدىكسىز باۋراۋدا.

"ەكولوگيالىق ورتانىڭ 'قىزىل سىزىعىن' ساقتاعان ٴبىز بۇگىندەرى 'ەكولوگيالىق ورتانىڭ پايداسىن' كورە باستادىق"، ـ دەدى ٴۇرىمجى اۋدانى مادەنيەت ـ دەنە تاربيە ـ راديو ـ تەلەۆيزيا جانە ساياحات مەكەمەسىنىڭ باستىعى جاڭ يۇيحۇڭ.

■ كورىكتى اۋىل ـ قىستاقتان "كورىكتى ەكونوميكا" تۋىندادى

"ٴبىز شابىتتاندىرۋ مەحانيزمىن ورناتىپ، قوقىر ـ قوقسىقتى جاسىرىن، بەتالدى توككەندەردى مالىمدەسە 100 يۋاننان 500 يۋانعا دەيىن سىيلىق بەرەمىز"، ـ دەدى ٴۇرىمجى اۋدانى شۇيشيگوۋ قالاشىعى جاتان قىستاعى پارتيا ياچەيكاسىنىڭ شۋجيى ۋاڭ شيۋحۇڭ.

جاتان قىستاعىنىڭ اعاشى جاسىل، سۋى تۇنىق، تازا دا كەڭ، قىستاقتىڭ ٴاربىر شاعىن اۋماعىندا ارناۋلى ورتا تازالىعىن شارلاپ تەكسەرەتىن ادام بار. قورشاعان ورتانى قورعاۋدا، قىستاق تۇرعىندارى "قوقىر ـ قوقسىقتى جەرگە بەتالدى تاستاۋ"دان "سانالى تۇردە جيناۋ"عا ويىستى.

"كوشە شىراقتارى جارقىراپ، جولدار كەڭەيىپ، اۋلا كورىكتەندى، بۇرىنعى رەتسىز قىستاق كەلمەسكە كەتتى". قىستاق وزگەرىسىن تىلشىگە تىيەك ەتكەندە ٴۇرىمجى اۋدانى بانفاڭگوۋ قالاشىعى تيانشيا الەۋمەتتىك اۋماعىنىڭ تۇرعىنى ما مەي ايرىقشا شاتتانادى.

ٴۇرىمجى اۋدانى تۇتاس وڭىرلىك ساياحاتتى بار كۇشپەن ىلگەرىلەتىپ، اۋىل شارۋاشىلىعى، ساياحات ٴبىر تۇلعالانعان اۋىل ـ قىستاق ساياحاتى كاسىپ جۇيەسىن شوعىرلى قۇرىپ، اۋىل ـ قىستاقتىڭ قونىستانۋ ورتاسىن رەتتەۋ ـ وڭالتۋ قىزمەتى ارقىلى كورىكتى اۋىل ـ قىستاق بەينەسىن كەسكىندەپ، كورىكتى اۋىل ـ قىستاقتان "كورىكتى ەكونوميكا" تۋىنداتتى.

ٴۇرىمجى اۋدانى يۇڭفىڭ قالاشىعى شاڭسى قىستاعىنىڭ تۇرعىنى ياڭ پەيبين وتباسىنىڭ اۋلاسىندا ٴتىلشى توپ ـ توپ ساياحاتشىلاردىڭ ٴداملى تاعام جەپ، بۇلدىرگەن تەرىپ، مارە ـ سارە بولىپ جاتقاندىعىن كوردى.

"ٴبىزدىڭ اۋىل ـ قىستاق بارعان سايىن كورىكتەندى، ٴار كۇنى ٴۇيدىڭ ماڭى ساياحاتشىلارعا لىق تولادى"، ـ دەدى ياڭ پەيبين قۋانا تىلشىگە، بيىل ول اۋلاسىنا گۇل ەككەن، 6 ـ ايدىڭ وزىندە، گۇل ساتۋ ارقىلى 20 نەشە مىڭ يۋان كىرىس كىرگىزگەن.

ٴۇرىمجى اۋدانى تاعى حالىقتىق تۇسەلحانا كاسىبىن سارا كورىنىس اۋماعى — ۇلكەن نانشان حالىقارالىق ساياحات كورىنىس ٴوڭىرىن تۇلعالاۋدىڭ ماڭىزدى ٴبىر تۇتقاسى رەتىندە يگەرىپ، جاڭا بەلگىلەمە شىعارىپ، حالىقتىق تۇسەلحانا كاسىبىنىڭ داموۋىن جەبەدى. قازىر تاريح، مادەنيەت ەرەكشەلىگىن اشۋعا باسا ٴمان بەرىپ، ۇلتتىق سالت ـ سانا جانە گۋمانيتارلىق، سەيىل ـ سەرۋەن، كۇتىنۋ مازمۇنى كورىنەكتىلەنگەن 30 نەشە ەرەكشە حالىقتىق تۇسەلحانانى ىسكە قوستى، جىل سوڭىنا دەيىن 100 ەرەكشە حالىقتىق تۇسەلحانا اشىلادى دەپ كۇتىلۋدە.

"ۇلكەن نانشان حالىقارالىق ساياحات ٴوڭىرىنىڭ كورىكەم كورىنىس اياسىندا، تاۋ ەتەگى مەن سۋ جاعاسىنا سالىنعان حالىقتىق تۇسەلحانا كورىكتى بايلىقتى كورىكەم ەكونوميكاعا اينالدىرۋدىڭ جاڭا كاسىپ كۇيىنە، جاڭا قوزعالتقىشىنا، جاڭا قوزعاۋشى كۇشىنە اينالۋدا"، ـ دەدى فاڭ ايگو.

"شينجياڭنىڭ اۋىل شارۋاشىلىعى ونىمدەرىن كورىنىس اۋماقتارىنا كىرگىزۋ" قىزمەتى باستالدى

(باسى 1 ـ بەتتە)

سول كۇنگى باستالۋ سالتى شينجياڭ تيانشان بوعدا كولى كورىنىس اۋماعىندا وتكىزىلدى. قيمىل باسىنداعى ساتۋ ارناۋلى اۋماعىندا، قۇمىل قاۋىنى، مەيىز، جاڭعاق سوعىماعى، لاۋاندا ەفير مايى سياقتى 10 تۇرلىدەن استام شينجياڭنىڭ ساپالى اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرى شوعىرلى شىعارىلىپ، كوپتەگەن ساياحاتشىلاردى ايالداپ ٴدام تاتۋعا، ساتىپ الۋعا باۋرادى.

"رايونىمىزدىڭ ساياحات كاسىبىنىڭ تەز داموۋىنا ىلەسە، كورىنىس اۋماقتارى شينجياڭنىڭ ەرەكشە اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىن ايگىلەۋدەگى، تانىستىرۋداعى، ساتۋداعى ٴىرى تۇعىرعا اينالادى". اۆتونوميالى رايوندىق اۋىل شارۋاشىلىعى، اۋىل ـ قىستاق مەڭگەرمەسىنىڭ ورىنباسار باستىعى نۇرمامەت تۇنياز بىلاي دەدى: قيمىلعا قاتىناسقان 65 كاسىپورىننىڭ "جاسىل ازىق ـ تۇلىگىنىڭ، ورگانيكالىق اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىنىڭ جانە جاعراپيالىق بەلگىسى بار اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىنىڭ" انىقتالۋ سالىستىرماسى 90%تەن استى، ٴىشىنارا اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىنىڭ ساپاسىن قايىرىنان تەكسەرۋ جۇيەسى كەمەلدەنۋگە بەت الىپ، ساپا جاۋاپسىزدىعىن قاماتاماسىز ەتۋ قابىلەتى ۇزدىكسىز كۇشەيدى. كەلەسى قادامدا، اۋىل شارۋاشىلىعى، اۋىل ـ قىستاق تاراۋلارى قاتىستى تاراۋلارمەن بىرگە اۋىل ـ قىستاقتاردىڭ 1 ـ، 2 ـ، 3 ـ كاسىپتەرىن توعىستىرا داموتۋ تالابى بويىنشا بازاردىڭ سۇرانىسىن بەتالىس ەتۋدەن جازباي، اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىن ماندەرلەۋ كاسىپورىندارىن تيىن وزگەرتىپ، دارەجەسىن جوعارىلاتۋعا جەتەكتەپ، كورىنىس اۋماقتارىنا كىرگەن اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىنە قاراتا ساپا ولشەمىن ورناتىپ، ساپا باسقارۋدى قاتايتىپ، شينجياڭنىڭ ەرەكشە اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىنىڭ ساياحاتشىلاردىڭ تۋىس ـ تۋعاندار مەن دوس ـ جاراندارىنا تارتۋ ەتكەندە الدىمەن تاڭدايتىن ونىمگە اينالۋىنا مۇمكىندىك جاسايدى.

اۋىل شارۋاشىلىعى، اۋىل ـ قىستاق تاراۋلارى تاعى دا كورىنىس اۋماقتارىن باسقارۋ سياقتى تاراۋلارمەن بىرلەسىپ، كورىنىس اۋماقتارىنداعى تۇتىنۋشىلاردىڭ تۇتىنۋ قۇرىلىمى، تۇتىنۋ ادەتى سياقتىلارعا تالداۋ، زەرتتەۋ جۇرگىزىپ، ونىمدەردى ۇيلەسىمدى ورنالاستىرىپ، تۇرلىشە تۇتىنۋشىلار شوعىرىنىڭ تۇتىنۋ سۇرانىسىن قاناعاتتاندىرادى. سونىمەن بىرگە، تاجىريبەلەردى بىرتىندەپ قورىتىندىلاپ، كوبەيتىپ، جالپىلاستىرىپ، شينجياڭنىڭ ەرەكشە اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىنىڭ، ساياحات تاۋارلارىنىڭ ساتىلۋىن جەبەپ، ٴداستۇرلى اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرى كاسىپ تىزبەگىن ونان ارى ۇزارتىپ، ٴداستۇرلى اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىنىڭ ۇستەمە قۇنىن جوعارىلاتىپ، تۇتاس رايونىمىزداعى اۋىل شارۋاشىلىعىنىڭ ساپاسىن جوعارىلاتىپ، ونىمدىلىگىن ارتتىرۋىنا، ەگىنشى ـ مالشىلاردىڭ جۇمىسقا ورنالاسىپ كىرىسىن ارتتىرۋىنا دەم بەرەدى.

نۇرمامەت تۇنياز بىلاي دەدى: ٴبىز شينجياڭنىڭ ٴتىپتى دە كوپ ەرەكشە اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرىنىڭ 3A دارەجەلىدەن جوعارى كورىنىس اۋماقتارىنا كىرۋىن جەبەيمىز، 9 ـ ايدىڭ سوڭىنا دەيىن، 5A دارەجەلى 2 كورىنىس اۋماعىنا كىرگىزۋگە، سەيىل ـ سەرۋەن اۋىل شارۋاشىلىعىنان جانە اۋىل ـ قىستاق ساياحاتىنان جۇلدىز دارەجەلى ۇلگى كورسەتەتىن 2 كاسىپورىندى (باقشا رايونى) كىرگىزۋگە كۇش سالىپ، ورنىقتى، كەمەلدى اينالىم ۇلگىسىن بىرتىندەپ ورناتىپ، ساپالى اۋىل شارۋاشىلىعى ونىمدەرىن ساياحات كاسىبى داموۋىنىڭ جۇردەك پويەزىنە شىعارىپ، ٴتىپتى دە كوپ ەگىنشى ـ مالشىلاردى ساياحات كاسىبى داموۋىنىڭ پايداسىنان بىرگە يگىلىكتەندىرەمىز.

كورىكتى مەكەنىمىزدى ۆيداعداي قورعايىق

يڭساي ٴمالى قىستاعىندا ۇلتتار ىنتىماعى گۇلى شەشەك اتتى

□ باي اۋداندىق حالىق ۇكىمەتى كەڭسەسى پارتيا باسشىلىق گرۋپپاسىنىڭ ورىنباسار شۋجيى، ورىنباسار مەڭگەرۋشىسى ابلاجان مامەت

مەن قازىر باي اۋدانى سايرام قالاشىعى يڭساي ٴمالى قىستاعىندا "ۇعىسۋ، تيىمدىلىك جاساۋ، توعىستىرۋ" بويىنشا قىستاقتا تۇرۋ قىزمەتىن ورىستەتۋدەمىن. ٴبىزدىڭ يڭساي ٴمالى قىستاعىمىز از ۇلتتار مەن حانزۋ ۇلتى ارالاس قونىستانعان جاڭا قىستاق، بۇكىل قىستاقتا جالپى 201 وتباسىندا 810 ادام بار، مۇنىڭ ىشىندە حانزۋ ۇلتىنان 13 وتباسى، 35 ادام بار. سوڭعى جىلداردان بەرى كوپشىلىك تۇرمىستا ٴبىر ـ بىرىنە كوڭىل بولسە، وندىرىستە ٴوزارا كومەكتەسىپ كەلدى، جايشىلىقتا ٴوزارا بارىس ـ كەلىسپەن، دامدەس ـ تۇزداس بولىپ ۇزدىكسىز ارالاسىپ، توعىسىپ، ىشتەسىپ، قويۋ دوستىق ورناتتى. كوپشىلىكتىڭ بارلىعى: "ٴبىز قازىر انار دانىندەي تىعىز ۇيىسۋدامىز" دەسەدى.

مەن كوپشىلىككە قىستاعىمىزدىڭ "ۇلتتار ىنتىماعىنىڭ بەرەكەلى شاڭىراعى" تۋرالى حيكاياسىن ايتىپ بەرەيىن.

لاۋشۋدىڭ اتى ـ ٴجوۋ شۇ بيين، سىچۋان ولكەسى ۋشىڭ اۋدانىنىڭ ادامى، يڭساي ٴمالى قىستاعىنا ەڭ ەرتە كەلىپ قونىستانعان حانزۋ قىستاق تۇرعىنى. وتكەن عاسىردىڭ 60 ـ جىلدارىندا، ول جالعىز ٴوزى ىشكى ولكەدەن شينجياڭعا كەلىپتى، تۋىس ـ تۋعانى جوق، تۇرمىستا قينالىپتى. ٴبىر كۇنى ول سايرام كۇڭشىسىنىڭ ەمحاناسىنا اۋىلداسىنىڭ كوڭىلىن سۇراي بارعاندا، ٴوزىنىڭ قازىرگە دەيىن باسپاناسى جوق ەكەندىگىن ايتادى. ٴوزى جايشا ايتقانىمەن، بۇل ٴىس ەستىگەن ادامنىڭ كوڭىلىندە قالادى. سول كەزدە ەمحانادا اۋرۋ كورسەتىپ وتىرعان يڭساي ٴمالى قىستاعىنىڭ ساقا ياچەيكا شۋجيى وعان: "جولداس، ەگەر قومسىنباساڭىز، ٴبىزدىڭ قىستاققا كەلىپ قونىستانىڭىز، كوپشىلىكتىڭ بارلىعى سىزگە قارايلاسادى" دەيدى. وسىلايشا لاۋشۋ يڭساي ٴمالى قىستاعىندا تۇرىپ قالادى، قىستاقتىڭ وعان ورنالاستىرعان مىندەتى كوكونىس ەگۋ ەدى. اۋىلداستار سول كەزدە كوكونىس ەگۋدى جاقسى بىلمەۋشى ەدى، لاۋشۋ كوكونىس ەگۋدىڭ مايتالمانى، ول ەككەن كاپۋستا تەگەنەدەي ۇلكەن بولىپ ٴوستى، كىمنىڭ ٴۇيى كوكونىس ەگۋدەن قينالىپ جاتسا، ول ٴبىر ـ ەكەۋىن ۇسىنۋشى ەدى. قىستاقتا ٴار رەت ۇن، ماي بولگەندە دە لاۋشۋعا تۇتەنشە كوڭىل بولەتىن، اۋىلداستار لاۋشۋعا ەگىنشىلىك تەڭگەيتىقشىن دا تەگىن بەرەدى، بۇنىڭ ٴبارىن لاۋشۋ ەسىندە بەرىك ساقتايدى. لاۋشۋ: كوپشىلىك ماعان وسىنداي جاقسى قارايلاسىپ كەلدى، ولارعا كوكونىس ەگۋ تەحنيكاسىن ۇيرەتۋىم كەرەك، ـ دەيدى. ول كوكونىس ەگۋ تەحنيگى بولىپ، اۋىلداستاردىڭ كوكونىس ەگۋىنە جەتەكشىلىك ەتتى. ۋاقىت ۇزارا كەلە، كىمنىڭ ۇيىندە قايشىلىق تۋىلا قالسا، كورشى ـ قولاڭدار اراسىندا جاڭجال شىقسا، جاراستىرۋىن ٴوتىنىپ ونى ىزدەپ كەلەتىن بولدى، ويلارىندا تۇيىنشەك بولا قالسا دا، وعان كەلىپ اقتاراتىن بولدى. وسىلايشا، لاۋشۋ يڭساي ٴمالى قىستاعىنا تامىر تارتىپ، وسىندا ٴتۇتىن تۇتەتىپ، بالالى ـ شاعالى بولدى. قازىر ونىڭ ۇل ـ قىزدارىنىڭ بارلىعى اۋدان قالاشىعىندا جانە سىرت جەرلەردە قىزمەت ىستەۋدە، ٴبىراق، ول اۋەلگىسىندەي جۇبايىمەن بىرگە وسىندا تۇرىپ قالدى، ول اۋىلداستارمەن بىرگە بولسا جايلى سەزىنەتىندىگىن ايتتى.

قىستاق تۇرعىنى "نۇردۇن" ناعىندا ۇيعۇر ەمەس، ونىڭ شىن ەسىمى لۋ شۋاڭچىڭ، يڭساي ٴمالى قىستاعىنا قونىستانعانىنا بىرنەشە جىل عانا بولدى، ٴبىراق ول ۇيعۇرشانى جەتىك ۇيرەنىپ الدى، ىقىلاستى، جۇرتقا كومەكتەسكىش بولدى. ونىڭ فامىلياسى لۋ بولعاندىقتان، اۋىلداستار وعان "نۇردۇن" دەگەن ۇيعۇرشا ات قويىپ بەردى. كوپشىلىكتىڭ بارلىعى: "نۇردۇننىڭ كولىگى كادەمىزگە جارادى" دەسەدى.

اسىلىندە، لۋ شۋاڭچىڭ شاعىن تۇرپاتتى جۇك اۆتوكولىگىمەن كىرەگە جۇرەتىن، كوپشىلىك ونى زات تاسۋعا ۇنەمى ىزدەپ كەلەدى، ول اقشا تاپقاندا اۋىلداستارىن ۇمىتقانى جوق، كىمنىڭ ۇيىنە اۋدان قالاشىعىنان ۇساق ـ تۇيەك زات اكەلۋگە تۋرا كەلسە، ول ەجەلدەن اقى المايتىن، ۇنەمى: "ٴبارىمىز اۋىلداسپىز، اقشا بەرگەنى نەسى!" دەيدى. 2018 ـ جىلى قىستاق تۇرعىنى اينۇر ٴىلياستىڭ ٴۇيىنىڭ اۋلاسىنا سەمەنت جاتقىزۋ كەرەك بولادى، ٴبىراق ۇيدە دايىن اقشا دا، ەڭبەككۇش تە جوق، قايتۋ كەرەك؟ كورشىلەردىڭ بىرەۋى اينۇرعا: "نۇردۇندى ىزدەپ كور، ول، ٴسوزسىز، ساعان كومەكتەسەدى" دەپ اقىل كورسەتەدى، اينۇر لۋ شۋاڭچىڭدى ىزدەپ بارعاندا، ول ٴلام دەمەستەن اينۇردىڭ قۇم مەن سەمەنت تاسۋىنا كومەكتەسەدى ٴارى: "اقشا قاي ۋاقىتتا دايىن بولسا، سول ۋاقىتتا بەرسەڭ بولدى" دەيدى.

بيىل 4 ـ ايدىڭ ٴبىر كۇنى كەشتە، قاتتى داۋىلدان اعاشتار مايىسىپ قالادى. وتباسىلارىن ارالاپ جاعداي ۇعىسىپ جۇرگەن قىستاق تۇرعىندار كوميتەتىنىڭ ورىنباسار مەڭگەرۋشىسى ابىلا ٴىلياسقا ايەلىنەن: "ياڭ چيليۋدىڭ ٴۇيىنىڭ ەگىستىگىنە ٴورت كەتىپتى، كوپشىلىككە ٴورتتى ٴسوندىرۋدى دەرەۋ ۇقتىر!" دەگەن تەلەفون كەلەدى. ابىلا قۇرال ـ جابدىعىن الىپ بارادى، پارتيا مۇشەسى ازىز مامەت بارادى، اۋىلداستار دا جەتىپ بارادى... ٴورت جەلدىڭ كۇشىمەن بىرەسە شىعىستان، بىرەسە باتىستان ۇدەيدى، ٴبىراق جۇرت بۇدان قورىقپايدى، بىرەۋى كۇرەكتەپ توپىراق سالسا، بىرەۋى شەلەكتەپ سۋ شاشىپ، ورتپەن قيان ـ كەسكى كۇرەس جاسايدى، بىرەۋىنىڭ قولى كۇيسە، بىرەۋىنىڭ قاسىن ٴورت شالادى. 10 مينۋت وتەدى، 20 مينۋت وتەدى ... ٴورت اقىرى سوندىرىلەدى. وقيعادان كەيىن ياڭ چيليۋ: "اۋىلداستاردىڭ كومەگىنىڭ ارقاسى، مۇنداي كۇشتى بوراندا وت ۇشقىنى تۇرعىندار رايونىنا تۇسسە، سوڭعى زاردابىن ويلاۋ قيىن ەدى..." دەيدى.

يڭساي ٴمالى قىستاعىندا تۋىلعان ۇلتتار ىنتىماعى حيكايالارى ٴالى كوپ. يڭساي ٴمالى قىستاعىنىڭ ۇلتتار ىنتىماعى گۇلى، ٴسوز جوق، ونان ارى كوز تارتىپ، قۇلپىرا شەشەك اتا بەرەدى!